

Ajuszi 86

Etus, Ajuszi ikertestvére egy néhány éves Magyarországon lakás után Gáborjából visszaköltözött Nagyváradra a kisebbik lányához, Valihoz. Kétezerhúsz március 4-én volt a nyolcvanhatodik születésnapjuk, ekkor is meglátogattuk Etust, ahogy azelőtt csaknem tíz éven keresztül, a kis gáborjáni kisiklás után a születésnapjukon minden évben. Ezúttal úgy döntöttünk anyám lányaival, húgomékkal, hogy nem viszem vissza Pestre, a fővárosba, ahol eddig lakott, nagyobb biztonságban lesz itt, ebben a csaknem világvégi kicsi, dimbes-dombos faluban, ahol vannak már ismerősei, a kétszáznyolcvan lelket számláló Márkházán (nekem Marokháza). Szemben a Buda-hegy, közöttünk a Kis-zagyva, a patak, amely annyira szűk vizű, hogy nem hallatszik a csörgedezése.

Ajuszi nyolcvanhat múlt, én hatvanhét leszek. Soha ennyi időt nem töltöttünk együtt – kicsi gyerek korom óta. És nem beszélgettünk ennyit soha, legfeljebb magzatkoromban, amelyre én nem emlékezem. Önként vállalt karanténunkban én soha vagy csak ritkán kérdeztem. Eleinte nem beszélt, aztán napi egy-egy alkalommal kiömlött belőle a szó.

Sudár, magas anya volt, most talán ötven kiló. Meghajlik, görnyed, kicsi, tele van olyan energiával, ami talán már nem is az övé.

2020. április 7., kedd

„A nyugdíjamból lecsaltak két és fél százalékot. Ezt nem értem. Nagyváradon, még aktív koromban.

Igazolnom kellett, hogy három élő gyermekem van, ezzel egy teljes év kedvezményt kaphattam. Elkezdtem intézni, utánajárni. A hivatalokban csak románul beszéltek, akkor még, gondolhatod, nálunk a családban csak apád beszélt románul, úgy, ahogy. Meg ti, apád már nem élt, ti akkor már hol voltatok?! Kérvényeket kellett volna írnom. Soha nem írtam kérvényt, pláne románul. Soha. De mindig akadt egy „rendes ember”. Hivatalos ügyet csak munkaidőben lehet intézni. Nem szívesen engedtek el a munkahelyemről. Capuczina cigány ember volt, de rendes, amikor meglátott, így csinált. Hárított a kezével, és már nyúlt is a felső zsebébe, kiállította a papírt, amivel a portán kimehettem. Ez az egy év nyugdíjasoknak járó kedvezmény Ceausescu rendelkezése volt. Három élő gyerek után egy év kedvezmény. Na most gondold el, be kellett szereznem az archívumból a születési anyakönyvi kivonatokat. Már mind Magyarországon éltetek (Lody Frankfurtban), ezért kellett az archívumot felkeresnem. Az én romántudásommal.

Elértem, eljött a napja, nyugdíjaztak. Keresztanyádat megkértem, hogy süssön két nagy tál almáspitét, vettem üdítőt, piát nem. Ezeket bevitettem. Hamarabb félbehagytam a munkát, szépen megterítettem, mire eljött az ebédidő. Hívtam a lányokat, csaptunk nagy urimurit. Kaptam sok ajándékot, nagy köröndi vázákat. Hát ezt hogy vigyem haza? Hívtam egy taxit. Megkértem

a portást, hogy hívjon az én nevemre egy taxit. Na, azzal. Villamossal hogyan? Flórika volt a legkedvesebb. Egy román asszony. Tőle tanultam sokat románul, mert ő magyarul nem tudott egy szót sem. Vagy nem akart. A férje magas rangú párttitkár volt, kommunista, mit tudom én. De ő nem szerette a románokat. Román létére. Nem túlságosan. Azt mondta rájuk, hogy huncutok, smekerek, és ő nem szereti a huncut embereket. Ő nagyváradi, a férje valahonnan.

Másnap reggel, amikor felébredtem, megijedtem. Hát hol vagyok én. Miért nem vagyok a gyárban. Soha nem késtem el. Akkor eszembe jutott, hát Rózsi, te mától nyugdíjas vagy. Volt egy üveg likőröm, erre az alkalomra vettem. Az első nyugdíjas napomon majd berúgok. De nem bontottam ki, csak harmadnap. Átjött Felicia, a szomszéd, hogy felköszöntsön, és akkor. Mit fogok én csinálni ezután, mondom neki. Már harmadik napja itthon vagyok, és nincs mit csinálni. Majd megtalálod, mondta. Alig tudott magyarul, de elmutogattunk egymásnak. Mondom, van egy üveg vanílialikőröm, igyuk meg. Volt unikumospharam. Tele. Még egyszer. Nem mondom, kicsit berúgtunk.”

Április 11., szombat

Beszélgetünk. „Keresztapám, akit Osváthnak hívtak, negyvennégyben ásott egy bunkert az udvarán. Ha ott jártunk, és jöttek a repülők, mind oda rejtőztünk el. A bunker tetejére salátát ültetett, hogy ne lássák a repülőből a bunkert, és rendszeresen öntözte. Képzeld el, szép nagy salátái nőttek, de enni nem lehetett belőle. Nem engedte.

Apám, a nagyapád, akit nem ismerhettél, aszmás volt, szívaszmás. Egyszer elküldtek a gyógyszeréért. Tízéves voltam. Mentem hazafelé a gyógyszerrel, megállítottak a csendőrök. Nem mehetek tovább. Miért nem? Betereltek egy óvóhelyre. Rengetegen voltak ott. Vírusosak! Akik hazaszöktek a frontról. Az ablakon, kicsi ablak pont a föld fölött, járt a pókháló a légnyomástól. Szólt a sziréna, én meg nem vagyok sehol. Anyuék nem tudták elképzelni, hol vagyok. Amikor végre hazaértem, anyámtól (őt ismerted, rigolyás öregasszony volt, de jó anya) kaptam egy pofont. Miért? Hol voltál? – kérdezte. Mondtam volna, de nem érdekelt. A Klári doktor néni húzott be oda, de az kit érdekelt.

Azért lettem Rozália, mert anyu és Osváthné, az ő legjobb barátnéja megegyeztek abban, hogy akinek lánygyereke születik, az a másik nevét kapja. És Osváthnét Rozáliának hívták. Anyámat Etelkának, Etusnak, Etának.

Tötyögök, lötyögök, lassan csak elérek, ahova akarok. Csuklok, folyamatosan csuklok. Valamelyik lányom emleget. Folyamatosan emleget valamelyik lányom. Harmincöt vagy harminchat napja.”

Április 14., kedd

Beszélgetünk. „Apu Berettyóújfalu-ban született ezernyolcszázkilencvenkettőben. Tizennégyen voltak testvérek, hét gyerek meghalt, hét megmaradt. Apu köztük. Rózsi néni, Julis néni, Sanyi bácsi a hegyen a sor legelején, Annus néni. Erzsébet, aztat nem ismertem. Egy még hiányzik, nem jött ki a hét. Ha agyonütsz, se jut eszembe.

Csizmadia volt. Váradról Barta bácsi járt ki hozzá a csizmákért minden héten Berettyóújfaluba, vagy apu vitte be neki a Török Ignác utcába. Nagyon jól dolgozott. Azt mondta neki ez a Barta, hogy ne utazgass, nekem se jó, ha mindig kimegyek hozzád, adok neked itt egy szobát. Képzeld, annyira kedvelte a munkáját, hogy az udvaron csinált neki egy szobát, és apu oda költözött. Így került Váradra.

A piacon fabódékból árulták a csizmákat nagyvásár idején, de minden héten volt állatvásár is, az közel hozzánk. Nappal egy rúdra akasztva kirakták a bolt elé, este be a boltba. Sok mesterembernek volt itt ilyen fabódéja a piacon, olyan, mint nálatok karácsony előtt az Oktogonhoz közel. Bőrösök, fafaragók, szerszámosságok, kovácsok, lókovácsok is, bádógóságok, ezek főleg cigányok. Éjszakára fogadtak egy órát. Az pisztollyal járt, nem puskával. Itt, a Barta bácsinál ismerte meg apu az anyut, Csipe Etelkát. Először csak beszélgettek. Erről meg arról. Aztán közeledtek, és elvette feleségül. Jani meg Magdus már ott született, ugyanabban a szobában, amit Barta épített apunak, hogy ne utazgasson Berettyóújfaluból meg vissza. Jó ember volt a Barta, miután összeházasodtak, még azután is segítette apuékát. Nem lehetett gyerekük, nem tudom, ki volt a beteg, Barta vagy a felesége. Apu jámbor ember volt, áldja meg az isten a porát is, ahol van.

Anyu egyedüli gyerek, Csipe a nevelőapja volt, és a nevére vette. A nagyanyám megözvegyült, egyedül maradt. Anyu hét-nyolc éves lehetett, addig semmi, de ahogy cseperedett, iskolába járt, lehetett tizenhárom-tizennégy éves, ez a Csipe

közeledett hozzá. Nem tisztességes szándékkal. Egyre gyakrabban maradt otthon, hogy ő majd anyuval tanul, segít neki a tanulásban. Hát nem. Szentelenkedett az anyuval. Hiába mondta a nagyanyámnak, az nem hitt neki, de anyu félt Csipétől, mindig sírt, ha meglátta. És hát gyakran láthatta, mert egy kicsi szobában laktak hárman. Váratlanul hazament anyu anyja. Nem tudom, hogy akarattal vagy nem, de hazament, és akkor rajtakapta a Csipét, hogy szentelenkedik a lányával, a fogadott lányával. Seggbe rúgta. Három napot adott neki. Költözz!

Nem tudom, miért költöztek a Széles utcára apu meg anyu, akkor már a Janival meg a Magdussal. Nem tudom. Ott apu berendezett magának egy kis műhelyt. A sarokban. Az is egy szoba, kicsi konyha. Volt neki egy panklija, azon javítgatta a cipőket, amiket hoztak, apró javítások. Volt egy kicsi kerek széke is, gyékény, fonott gyékény vagy kukoricaháncs volt az ülése, de már elhasználódott, lyukas volt. Apu tett rá egy kopott bekecset, egy kis bundadarábot, azon ült. Mi azt a széket egyszer az Etussal felgyújtottuk. Vasárnap volt, mert apu is otthon, és elmentek az ócskapiacra. A Borostól, akitől bérelték ezt a lakást, kaptak mindenféle használt ruhákat, cipőket, eladásra. Nem kellett érte fizetni, de eladhatták. Anyu megstoppolta a zoknikat, gatyákat, apu megjavította a cipőket, kimosták, és vitték vasárnap az ócskára. Volt, amikor árultak is, nem sokat, de árultak. Olyan is volt, hogy mindent eladtak. Na, amíg ők az ócskapiacon, addig mi Etussal meggyújtottuk apu székét. Elő a gyufát, újságpapírt sodortam, és aluról meggyújtottam a

kukoricaháncsot. Milyen a gyerek? Unatkoztunk. Aztán kimentünk az udvarra játszani. Nem lett nagy tűz, de tűz. Hülyék voltunk, milyen hülyék, istenem. Anyuék haza. Mit csináltak?! Nem kaptok ebédet. Lekváros derelyét, a kedvencünket. Kukoricára térdepeltetett. Kikapartuk a térdünk alól a kukoricaszemetket, és úgy. De anyu észrevette. Húzod azonnal vissza a térded alá! Hát vissza. Anyu kiszaggatta a tésztát, főtt a víz. Mondom Etusnak, gyere, kérjünk bocsánatot. Egymás mellett térdepeltünk, böködtem, de ő nem. Azt mondta, hogy az én ötletem volt, kérjek én. Én bocsánatot kértem. Ez már a háború alatt.

Egyszer mentünk anyuval a Széles utcai piacra. A keresztutcák bedesz-kázva. Sírás, sivalkodás. Kérdeztük, mi ez. Anyu azt mondta, ne törődjete-tek vele, nem rátok tartozik. De ezt már kiabálta az utcán. Szinte futott. Visszafelé ugyanez. Embert nem látunk, csak a hangok. Milyen a gyerek? Nem nyugszik, megint kérdeztük: mi ez? Akkor kaptunk. Máskor meg csend, nem tudom, miért.

Még a háború előtt történt, öt-hat évesek lehettünk, amikor a szomszéd építkezett az udvaron, és ástak egy nagy gödröt az oltott mésznek. Ott játszottunk Etussal a szélén, én meg belegabalyodtam valami szerszámba, megbotlottam, Etus segíteni akart, de nem tudott, és beleestem a mészbe. Már hideg volt, megfagyva, megdermedve. Anyunak volt két kutyája, a Bubi meg a Lili. Azok ott sivalkodtak a gödör szélén. Anyu ki, mi történt? Hozott egy nagy létrát, azon kimász-tam nagy nehezen. Gondolhatod. Etusnak annyi esze nem volt, hogy segítségért kiáltson, nem. Csak a Bubi-nak meg a Lilinek, hogy baj van.”

Április 27., hétfő

Beszélgetünk. „Tizenkilenc voltam, amikor születelek, soha nem élveztem a szexet. Nem értem, mit akarnak ezek a mai fiatalok! Utánad jött a Sanyi, Sanyi lett volna, aki pár hetesen meghalt, nem akarom tudni, mennyi volt. Öcséd lehetett volna. Nem akarom tudni. Aztán születtek a húgaid. Jobb nem gondolkodni éjszaka.

Kórházba kerültél pár hónaposan. Megyek be hozzád. Nem tudtad tartani a fejed. Jaj, ez az én kicsi fiam. Aztán erősödtél, de akkor meg a vaságyban összetörted magad, mert mindig felbuktál. Élteni akartál, virgonckodni, de enni nem akartál. Akkor meg ezért nem engedtek ki. Csupa kék folt. Még kicsi fiú voltál, kergetted a pillangókat te is. Pénzt akartál keresni, de titeket is elzavartak a patikából. Mindig elterjedt, hogy gyűjtik, kozmetikum lesz belőle. Egy frászt. Az én gyerekkoromban is úgy csináltuk, hogy anyu ne tudja. Harisnyahálóval fogdostuk őket, és cérnára fűztük. Tű, varrótű volt a füzér elején, azzal szúrtuk át a fejét. Ti is ugyanezt. Úgy akartuk, hogy anyu ne tudja, de megtudta. Hol voltatok? Hát, kiderült. Ti hülyék vagytok, mondta, ezzel töltitek a drága időt. Milyen drága időt? Háború volt egy darabig. Az utcán nőtünk fel. Nekünk nem volt drága az idő. Észre se vettük. Pénzt akartunk keresni a patikában a felfűzött pillangókkal. Volt közöttük színes is.”

Május 12., kedd

Beszélgetünk. „Amikor eldöntöttem, hogy átköltözöm Magyarországra, és eladtam a lakást Váradon, sokat gondolkodtam azon, hogy tudok-e huszonhatezer euróért venni

egy egészen kicsi garzont Pesten, a gyerekekhez, unokákhoz közel. De arra is gondoltam, ha tudnék is, azt fenn kell tartani. Aztán úgy döntöttem, hogy elosztom hármótok között, én pedig meghúzom magam valamelyikőtöknél. Nincs nekem nagy igényem.

Szerepe volt a költözés melletti döntésben annak, hogy egyszer megyek haza, és a lépcsőházban mintha kód fogadott volna. Felicia, a szomszédasszony a lépcsőházban várt, és mondja, hogy fertőtlenítettek, gyorsan menjek be a lakásba, de akkor én már jól teleszívtam magam. Piacról jöttem, a padlizsánt betettem a lerbe. És akkor rosszul lettem. Bementem a szobába, lefeküdtem. Nemsokára jött Pali. Be tudott jönni, mert soha nem hagytuk a kulcsot a zárban. Hát veled mi történt? Én nem tudtam beszélni, de értettem, hogy ő mit mond. Jött a lánya, a néma, és ecettel elkezdte dörzsölni a mellkasomat, a szívem környékét. Kihívta a mentőket. Az orvos megvizsgált, és azt mondta, nem lett volna szabad ecettel dörzsölni, mert az csak rontott a helyzeten, ellenkező hatású. Na! Leállt a tudóm néhány percre. Elment az orvos, de előtte azt mondta, hogy ha nem jövök egy órán belül rendbe, hívjuk újra. Rendbe jöttem, és képzeld, mindenre emlékeztem teljesen tiszta fejjel. Arra is, hogy betettem a padlizsánt a lerbe. Mi van, ha egyedül vagyok? Senki sem talál meg. Egyszer megbotlottam, leestem a villamosról is.

A másik esemény, ami miatt eldöntöttem, hogy átköltözöm, az Pali halála. Nagyon beteg volt, nem ismerte meg a telefonszámokat se. Mindig azt mondta, hívjad te, te jobban tudod. A lánya meg azt kérdezte, miért

mindig anyuka hív. Anyukának szólított. Nem mondtam meg, hogy az apja beteg, nem tud telefonálni. Mi nek? Ne szégyellje. Mondom, azért, mert ő kért meg. Nem árultam el.

Jön haza valahonnan, teljesen meg van görbülve, és azt mondja, mindegy, még a kisujja is. Lefeküdt az ágyra, én pedig hívtam a mentőket. Románul, képzelheted. Tudtam a számot, mert minden ilyen sürgősségi szám föl volt nekünk írva egy papírra, és kiragasztva, hogy ne keressük. Kijött a mentő, és az orvos megállapította, hogy infarktus, beviszi a kórházba. De Pali nem akart kórházba menni, nem és nem. Várjanak egy kicsit, mondta. Mire a doktornő: nem lehet várni, ez nem taxi. A mentő otthagytott. Fölhívtam Pali lányát, éppen Debrecenben voltak egy barátjuknál. Mondom, mi történt. Még a kávéjukat sem itták meg, neki a határnak, fordultak vissza. Mirella, a lánya, a másik lánya, nem a néma, nem a Paula. Felhívta egy nagyon jó orvos barátjánőjét az új kórházban, az azt mondta, vigyék be azonnal. Na, erre már hallgatott. Még el sem indultak Mirella kocsijával, Pali elkezdett remegni, fázott. Adtam neki egy plédet, azt, amelyik most is itt van nálam, jó meleg. Február hatodika volt, délelőtt, este hat órakor meghalt. Gondolhatod! Apádnak hány infarktusa volt? Négy vagy öt. Palinak egy is elég volt.

Mibe temessük? Volt neki egy szürke öltönye, még a feleségétől kapta vagy harminc évvel azelőtt, sose hordta. Mondom a lányának, hogy abba. Meg van egy fehér ingje is. Jó, mondta Mirella. Rám bízta. Te éltél vele huszonöt évet, mondja. Te jó isten, csak akkor gondoltam rá, tényleg huszonöt évet. Nagyon

jó ember volt, mint az apád is. Nem ivott, ez volt a legfontosabb. Sokat dolgozott, mint az apád.

Letelt a gyászév apád után. Bedöglött a lámpám, aminek a talpát még apád faragta. Tudtam, hogy a Pali villanyszerelő, a másik lánya, a néma, kolléganóm volt a munkaszövetkezetben, akkor még a Pali nem dolgozott ott, csak bejárt hozzá. Szép magas ember volt, ebben nem hasonlított az apádra, mert az alacsony, kövérkés. A végén már túlsúlyos. Mutogatom a lányának, hogy mondja már meg az apjának, jöjjön el hozzám, amikor tud, mert elromlott a lámpám, nem világít. Egyszer csengetnek, szombat volt, vagy vasárnap, hát ő. Mondom a lámpát. Én tudtam, mi a baja, csak ő nem tudta. Szétszereli, nem találja a bajt. Nincs ennek semmi baja, mondja. Dehogy nincs, nézze csak meg az égőt. Megnézte, hát nem volt egészen becsavarva. Jót röhögött, hogy én becsaptam. Hát nem csaptam be. Utána megittunk egy kávé, kikérdeztem az életéről, beszélt, aztán találkoztunk.

Nem voltam szerelmes, a szex se kellett, soha nem is tudtam, mi az. Kellott egy férfi, aki, ha eljövök otthonról hozzátok, vigyáz a házra. Ne mindig a szomszéd locsolja a virágokat. Főz, amikor hazamegyek. Hát a Pali ez volt. Huszonöt évig. Kirándultunk is, Slănic Moldovában kétszer is voltunk, gyógyfürdőben. Aztán rákapott a gyógynövényekre, a forradalom után már lehetett gyűjteni. Volt egy balik, elvitte hozzá, amit gyűjtöttünk, kiválogattuk. Én is megtanultam. Jó pénzt kerestünk a nyugdíj mellé, egy kis csbuk. A gyógynövényekkel a börtönben találkozott, az volt a munka. Megtani-

tották őket. A szülei kulákok voltak, ő is. Volt gép, ló, állatok. Nagyvárad mellett, Secuieni, Székelyhíd mellett egy kis faluban. Hallottad, románul mondtam, pedig magyar város. Hát ez van. Röhej. Volt mindenük, de nem szolgáltatták be. Szabotáltak. Szabotázs. A szülőket nem, a fiút lecsukták. Mehetett a dutyiba. Mire kiszabadult, meghaltak a szülők. Előbb az apja, aztán az anyja. A temetőben találkozott velük legközelebb. Amnesztiával szabadult, a húga meg a dilis öccse várta. Az nem volt normális. Egy kicsit se. Na, Pali, kezdjed előlről. Kezdte. Viszsaigényelte a földeket, erdőt is, de nem gazdálkodott. Eladta, elosztották egymás között. Pali elosztotta. Így lett neki Váradon blokkolás a harmadikon. A húga hozzá kötözött, annak is volt egy lánya, de mégis a Palihoz, amikor az Andrással, a testvérével, Pali fiával összekülönbözött, és az elzavarta. Andrei, mert ők így szólították. Nekem András.

A gyógynövényes balik akarta, hogy csak neki dolgozzon, mert már jobban értett a növényekhez, mint ő. Mert mindent kiolvasott, érzéke is volt, és őutána nem kellett már válogatni, hogy ez ide, az meg oda. Nem, ő mindent tudott. Félretettünk magunknak is, és ittuk a gyógyteát. Köhögésre, asztmára, fejfájásra, gyomorra, májra. Hiába hívta, Pali nem. Inkább leszek szabad. És eladtuk a gyógynövényeket a Plafarnak. Elvitt az olasz temetőbe, tudod, ott, nem messze tőlünk. A blokkolások között akkor még megvolt. Most már nincs, csak a templom. Na ott, abban a temetőben, mert ott volt az a hogyishíják, már nem tudom, ott virágozott a legszebben. Mit bántam én, hogy temető, senki

se tudta. A halottak biztosan örültek is. Hát ő is meghalt, mit kezdjek magammal, ez volt a másik ok.”

Május 13., szerda

Beszélgetünk. „Apádat a tizenhetes parcellába temettük, ott volt hely, jó messzire a bejárattól, sokat kellett gyalogolni. A húgod férje, Miki felajánlotta, hogy nekem ajándékozza az ő családi sírhelyüket a kettes parcellában, a temetőkapuhoz egészen közel. Akkor már rég Frankfurtban éltek. Elkészített egy német nyelvű ajándékozási okiratot, azt le kellett fordítatni románra. Az újságban, a *Bihari Napló*ban találtam egy fordítóirodát, egészen közel hozzám. Kéthárom nap alatt elkészült a fordítás, amit aztán hitelesíteni kellett, meg a temetkezési vállalattal elfogadtatni. Elintéztem. De közölték, hogy most nem lehet exhumálni, meg kell várni, amíg legalább tíz fokra lehűl a levegő. Hát vártam. Aztán főlhívott telefonon a temetőigazgató, Seres, és mondta, hogy elkezdhetik. Én nem akartam látni, két és fél éve volt a földben. Megkértem Karcsit, a bátyját, a keresztapádat, hogy legyen jelen, mert beszéltek arról az emberek a temetőben, hogy sokszor nem is exhumálják teljesen, és nem viszik át az új sírhelybe, benne hagyják a régi sírban. Adtam neki egy tiszta lepedőt, hátha a régi már szétrohadt, és vettem egy új koporsót. Karcsi végig jelen volt, és azt mondta, tisztességesen ment minden. A régi lepedő nem rohadt szét, de kicserélték. Apunak egyik lába kilógott térdtől lefelé. Négy sírásó volt, négy balik, az egyik a főnök. Találkoztam velük, amikor intézkedtem. Megegyeztünk az árban, de az egyik mutatta, hogy ital is kellene. Mennyi? Négy liter, négyen

vagyunk. Hát vettem a piacon négy liter pálinkát. Aput kivették, Palit később apád helyére temettük.

Apám, Kenyeres János meghalt 1953. december 16-án, abban az évben születél te, fiam. Papp József, apád apja, a te nagyapád meghalt 1961-ben. Tudod, ki született akkor? A húgod, Magdi. Az egyik elmegy, jön a másik. Ilyen a család. Nálunk minden évben, ha meghal valaki, születik is valaki. Apád meghalt 1985. augusztus 16-án, Sára lányod megszületett december 16-án. Érted már, miért tolják a lányaid kifelé a gyerekvállalást? Lassan negyvenévesek. Arra gondolnak, hogy ha szülnek, te következel. Ha szülni mernek. Vigyáznak rád.”

Május 17., vasárnap

Beszélgetünk. „Nagyapád épületasztalos volt, apád műbútorasztalos. Gyönyörű bútorokat állított össze, ő is tervezte. Diófa furnérral. Rejtett fiókok is voltak benne, csak az tudta kinyitni, aki ismerte a trükköt. Minden rafinált dolgot kitalált. Intarziát is. Ő rajzolta meg, aztán lombfűrészszel szépen kivágta. Nagyapád iparát többször bevonták a kommunisták. Apád ezért haragudott a románokra, gyűlölte őket, pedig nem a románok, a kommunisták vették el nagyapád iparát. Ő pedig mindig újranyitott, pénze volt, értette a módját, valahogy elintézte, mindig kisebb és kisebb műhelyt, valamelyik piac mellett állította fel. Érthető, jöttek a parasztok a deszkáért, gerendáért, ablakokért, ajtókért. Kocsikereket is gyártott. Álltak a szekerek az utcán. Sok megrendelést kapott. Nagyapád ugye kapott állami megrendeléseket is, de azt nem fizették ki neki soha. Apád azt is a románokra kente. Nem

a románok voltak, hol voltak akkor még románok Váradon?! Nem is találkoztunk velük. Nem a románok, a kommunisták tették tönkre nagyapádat, azok között meg szinte csak magyarok voltak. Meg is halt fiatalon. Az is Papp Jóska volt.”

*

„Nyáron, ha nem kellett tartani az esőtől, nagyapád, Papp nagytata, egy gyalupadot kivetetett a műhely udvarára, azon dolgozott az egyik munkás. Szerették a halat. Volt egy horgásza, aki rendszeresen hozott neki halat. Mi nem laktunk ott, de egy alkalommal én is ott voltam, amikor a horgász beállított egy nagy harcsával. Szürkeharcsa. Nagyapád megvette. Akkora volt, legalább két méteres, hogy a farka lelógott a gyalupadról. Azon takarították meg drótkefével. Nem tudom, mit csináltak annyi hússal, nemigen volt még fagyasztó. Fridzsider. Apai nagyanyád jól főzött, isteni süteményeket is csinált, ellátta a munkásokat is. Az enyém nem főzött jól, sütni meg pláne nem tudott, de a lekvárjai, na meg a kompótok! Apu, az én apám mindig emlegette, amíg élt. Ha bebőrödzött, megkeményedett a teteje, lekapartuk, akkor is jó volt, különösen a szilva derelyébe, meg a lekváros bukta. Ha nem volt otthon sütemény, és kicsit is ment a szekér, hoztunk cukrásztésztát a cukrászdából. Nagyon ritkán. Az volt ebéd után vasárnap a nyomaték.”

Május 22., péntek

Beszélgetünk. „Anyu bérelt egy lakást a... na, milyen kápolna?, a Rédai [Rhédey] kápolnával szemben, előtte folyik a Pece ma is. Még gyerekek voltunk. Az állam megszabta,

hogy mennyit kérhet az albérletér a tulajdonos. A fizetésnap utáni napon jött a pénzéért, és mindig azt mondta: épp egy kiló almára elég. Anyu vett neki egy kiló almát legközelebb, hogy megviccelje. De nem értette, tovább mondta minden alkalommal: egy kiló almára elég. Anyut bosszantotta, de hülye lett volna többet fizetni, mint amit az állam megszabott. Bement a lakáshivatalba, volt ott neki egy barátnéja. Az azt tanácsolta, legközelebb adjon neki valamivel többet. Így tett, mire a balik azt mondta: mi vagyok én, koldus? Ennyiben maradtak.

A kápolna az állatkert területén belül van. Ott volt Ceaușescu alatt is, takarmánytároló. A farkasokat is onnan etették, képzeld el, puliszkával. Nemrég felújították, már nem onnan viszik a szénát. Jó világ van most már az állatkertben is, a farkasokat se puliszkával etetik.”

Május 22., péntek

Beszélgetünk. „Nagyon szerettem aput. Jobban szerettem, mint anyut. Anyu hirtelen természetű volt. Csapott, vágott, kiabált. Az anyád úristenit, teszed le! Etus örökölte a természetét, neki van olyan rossz szokása. Kiszámíthatatlan. Etus volt anyu kedvence. El is nevezte Totyinak. Nem tudom, honnan szedte ezt a nevet. Amikor kedvezni akart neki, mindig Totyinak szólította, Totyikámnak.”

Május 23., szombat

Beszélgetünk. „Volt a Sas-palotában egy bál, a Puskin, oda jártunk Etussal, anyu mindig elkísért, ő volt a gardedám. Azelőtt előkelő hely volt, úri hely, táncversenyeket rendeztek ott, de ekkor már csak bál volt.

Nem volt sok udvarlónk, anyu nem engedte, hogy hazakísérjenek. Egy balik hajtott rám. Mondtam neki, hogy olyan buta vagy, mint a szekér ló nélkül. Eltűnt. Egyik alkalommal megjelent Jóska, az apád, akkor szerelt le. Felkért. Szabad? Hát szabad. Miért ne. Tangó, keringő. Aztán a következő héten is. Furcsán táncolt, a jobb lábát mindig kiforgatta és pörgette. Így. Mindegy, hogy tangó vagy keringő. Szégyelltem, mert mindenki minket nézett, de nem mertem neki szólni. Aztán egyszer mégis. Azt mondta, ő nem tud másképpen, neki így tanították. Ki? Nem tudta megmondani, csak pörgött, mint a kacsalábon forgó palota.

Én Etussal legalább három-négy hónapig tánciskolába jártam.

Hazakísért. Anyu megengedte. Ők, anyu meg Etus bementek a házba, mi meg az utcán még beszélgettünk, éjjel három óra is lehetett már. Jóska megkérdezte, nem akarom-e, hogy ne csak a bálban találkozzunk, hanem máskor és máshol is. Hát miért ne? Találkoztunk. Anyu nem szeretted. Te, ez a fiú nem zsidó? Miért? Hát olyan zsidó kinézete van. Engem nem érdekel, mondtam neki, rendes iparos ember. Zsidó vagy cigány, mindegy, csak rendes legyen. Most is ezt gondolom. Nem igaz? Nem cigány, zsidó, mondta anyu. Nem baj, mondtam én, de szerintem kun. Az mi? Nem zsidó. Ez nyitva maradt. Aztán így, három vagy négy hónapig, utána eljegyzett. Még abban az évben összeházasodtunk, de nem volt hol lakni. Anyunál nem volt hely, anyósomnál nem lehetett. A város kiutalt nekünk egy lakást az Ullmann-palota negyedik emeletén. Romos lakás volt, leomlott a stukator, beesett az eső. Anyósomnak volt

egy sonkolyosi rokona, kőműves, azt megbízta, hogy hozza rendbe a lakást. Három hónapig is eltartott. Nem is a romok miatt, hanem mert ablaka sem volt, a légnymás a háború alatt tönkretette, kiszakította, mindent összetört. Nagypád műhelyében lakott a mester, beszélek hülyeséget dehogyan lakott, a műhelyben aludt, és mindennap föl járt a negyedikre, estig dolgozott. Szépen rendbe hozta. Apád bútorokat csinált, szép bútorokat nyers fából, nem volt furnérozva, csak úgy. Ruhásszekrény a te meg a mi ruháinknak külön-külön, kredenc, tálaló, fiókok. Asztalt is, azt is ilyen fehér fából, mint itt a tied. Ezeket a kollégái egyenként felhordták a negyedikre, gondolható. Fent összerakták. Én tizennyolc évesen rohagáltam a lépcsőkön felfelé, képzelheted, egy palotában, magas emeletek, széles lépcsők. Fel a negyedikre. De amikor terhes lettem veled, már nem szökdécseltem, fulladoztam. Amióta megszületted, pláne. Akkor szereztem a visszereimet.

Állok sorba kenyérért vagy lisztér vagy olajér, már nem tudom, és egy asszony azt mondja, hogy elvitték a fiát katonának, üresen áll a lakása, szívesen elcserezné. Na, erre odafigyeltem. Félig cigány asszony volt, de mindegy. Összebarátkoztunk. Megnézte a lakást az Ullmannban. Tetszett neki. Mi megnéztük az ő lakását, nekünk is tetszett. Megegyeztünk. Jóska valamit fizetett neki, és költöztünk. Egy szoba, konyha, budi az udvaron, de nem negyedik emelet.

A lagzi a nagypád műhelyében volt, az asztalosműhelyben, a mai nagypiac mellett. Szeptember huszonhetedikén. Félretolták a gépeket, hát amit lehetett, és ott. Megterítették.

Délelőtt volt a polgári a városházán, sütött a nap. Az egyházi esküvő is délelőtt a kéttornyú templomban, a Teleki utcán, református. Onnan Somogyihoz a főutcára, a fényképészhez konflissal. Akkor már ömlött az eső. A konflis megállt a fényképész előtt, kiszálltunk, és egy pillanat alatt bőrig. Elment, egy óra múlva visszajött. A menyasszonyi ruhámat szétterítették, hogy a fényképen látszódjon belőle valami. Apád is csupa víz, szépen megborotválkozva, a kezében bokréta. Addig se, de azután se láttam nyakkendőben. Onnan a lagziba.

Manci unokatestvérem ott volt? Nem tudom. Rózsi néni, Jani bácsi? Nem tudom. Karcsi nagybátyád, keresztanyád, Kati, anyósom, apósom, Ilus ott. A nagyszájú férje, a Pista akkor még nem volt, csak sokára, hát Ilus gyerek. Ott volt anyu meg apu, meg Etus. Euzsén szerencsére nem, már együtt voltak Etussal, de nem, majd ha házasok lesznek. Nem örültek volna neki, mert román, kivel beszélhetett volna? Senkivel, nem tudott ott senki románul.

Én nem szerettem apádat, nem voltam szerelmes. Soha. Csak a tisztességéért. Mert tisztességes ember volt, meg szorgalmas és szép, és nem ivott. Ennyi elég. Tizenhét évesen megfogadtam, hogy nem adom magam csak a férjemnek, de volt egy barátja, Gusztinak hívták, az azt mondta neki, hogy én lefeküdtem vele. Apád egyszer jött idegesen, még nem voltunk házasok. Kérdezem, mi bajod. Hát elég sok, mondja. Mi az az egy? Te lefeküdtél a Gusztival. Én? Ki mondja? Guszti. Akkor is voltak ilyen lányok, mint most. Meg férfiak. Hogy sity-suty, aztán mennek tovább, de én nem. Mondtam

neki, hogy én senkivel, csak majd a férjemmel. Na, akkor összevesztek, majdnem össze is verekedtek. Apádtól tudom. Én is összevesztem a Gusztival, véletlen találkoztunk, vagy én kerestem, nem tudom. Leköptem, azt hiszem. Hát hogy tehetél ilyet?! Elkotródott. Apádnak volt egy barátnője, a Gabi, anyósom testvérének a szomszédja volt a Kórház utcában. Néha meglátogattuk a Juliska nénit, kétszer vagy háromszor, de nem ment át a Gabihoz többet. Juliska néni azt mondta apádnak, hogy jól döntött, csinos lány vagyok.

Engem elraboltak, ha apád nem talál meg, öt liter borába kerülök neki. De megtalált, mert az a hülye, akit nem ismertem, fogalmam se volt, ki az, mi történik, csak felkapott, és a teherautó fülkéjébe rejtett el az udvaron. Kicsi udvar volt, apád ismerte a járást, sötétben is hamar megtalált. Anyósomék állták a kaját, piát, mi meg a ruhákat kölcsönöztük. Nekem menyasszonyi ruha, apádnak kabát, nadrág, kalap, zsebkendő, bokréta. Három nap után visszavittük, nem lett peccétes, foltos egyik ruha sem. Hát mi volt? Húsleves, töltött káposzta, főtt hússok a levesből, bor. Ennyi. Lagzi.

Nem volt zene, apósom nem akarta, nem tudom, miért, lehet, hogy a pénz miatt. Mulatni sohasem láttam. Mi elhívtuk a Nagy Sanyit, apád osztálytársát, tudott hegedülni. Ennyi.

Különleges ember volt az apósom, nem beszélt senkivel, csak a munkáról a munkatársaival, a megrendelőkkel meg a családdal. Kerékgyártó is volt. Hozták a kész szekeret tengelyestül, ő meg legyártotta a négy kereket. Zárkózott ember volt. Tizenkét órára az

ebédnek az asztalon kellett lennie. Egyszer, szombat vagy vasárnap volt, ott ebédelt volna két inas vagy segéd, nem tudom. Hallomásból tudom. Apósom elment kora reggel a piacra, bevásárolt, megmondta anyósomnak, mi legyen az ebéd. De akkor anyósomnak éppen nem volt senki, aki segítsen a konyhán, nem volt cseléd se, senki éppen akkor. Nem készült el. Micsoda szégyen. Vártak, vártak a megterített üres asztalnál, és amikor anyósom kivitte, apósom úgy, ahogy volt, kivette a kezéből, és kiöntötte az udvarra. Aztán elvitte a tanulókat egy közeli étterembe. Többet ilyen nem fordult elő! Nem tudom, milyen gyerekkora volt apósomnak Sonkolyoson, de ő ilyen ember lett.

Apám meg a te apád se nagyon beszélgettek, nem emlékszem, lehet, hogy soha. Csak megismerkedtek, és kész. Azt hiszem.

Korán elmentek a vendégek, anyuék még elérték az esti villamost, ami a Csehov utcáig vitte őket. A nagy-piacnál fel, a Csehov utcánál le. Mi meg átmentünk anyósomékhöz. Ők a műhely mellett laktak, szobakonyha, budi az udvaron nagy legyekkel. A konyha mellett volt egy másik kicsi szoba, függöny takarta. És ott. Amíg készen nem volt a lakás az Ullmann-palotában, addig semmi. Jó sokat szenvedtünk. Ezerkilencszázötvenkettő szeptember végétől ezerkilencszázötvenhárom... Tavaszig. Akkor fogantál te meg, én ott vesztettem el a szüzességem az Ullmannban, a negyedikén. Sokáig tartott, de mindegy, szenvedtünk. Az Ullmann-palotába csinált apád bútorokat. Konyhaszekrényt meg ruhásszekrényt. Csak úgy, lefestve. Onnan mentünk aztán a kis lyukba,

csak az emelet miatt, mert az egy lyuk volt a Hermannéknál, ahova az Ullmannból költöztünk. Kicsi szoba, kicsi konyha, kamra se. Te egy teknőben aludtál, mosóteknőben. Kibéleltük, ráraktuk két hokedlire, és úgy.”

Május 25., hétfő

Beszélgetünk. „Jani és Magda, a bátyám és a nővérem, ők is ikrek voltak, képzetéjűek. Szegény anyu. Egész életükben elválaszthatatlanok, nem úgy, mint mi Etussal. Janihoz, Magdához nem sok közünk volt a korkülönbség miatt. Jani Rostockból, orosz hadifogságból jött haza, és a vonaton egy kupéba került a Bellával. Ő valamilyen nagynénjéhez utazott Debrecen mellé. Jani rongyosan, koszosan. Mégis összebarátkoztak, aztán levelezni kezdtek. Kolozsváron kezdtek építeni a Herbákot, a cipőgyárat. Jani mestersége cipőfelsőrész-készítő volt. Keresték a szakembereket. Bella beajánlotta a gyárba, amikor az készen lett. Magda utána. Hát, gondolhatod, hárman. Soha nem tudtak elválni egymástól. Jani meg Magda. Szerintem Magda Jani miatt nem ment férjhez soha. Én azt hiszem. Jani és Bella olyan két év után összeházasodtak. Elfogadták Magdát harmadiknak. Bella apja órásmester volt, részeges. Bella szégyellte Jani előtt. Egyszer meglátogattuk őket, ők soha nem jöttek hozzánk. Akkor találkoztatok először az unokatestvéretekkel, a Cilával. Hány évesek lehettetek? Négy meg kettő. Elvittek benneteket a botanikus kertbe, nyáron. Soha többet. Jani nem akarta, hogy Cila megtanuljon románul. Bella anyja Magyarországon született, a régi Magyarországon, de már nem élt, a rokonai még igen. Beadták a

papírokat. Kivették az iskolából Cislát. Nem is ismered, alig találkoztatok. Kivette az iskolából, átköltöztek Debrecenbe, nem tudom, hogyan, akkor még könnyebben ment. Jani feleségének, Bellának éltek ott valami rokonai anyai ágon. Mindenki menekült, csak mi nem apáddal. Nem volt hova, nem volt kihez. Meg se fordult a fejünkben.

Jani meg Magdus mindig veszedtek, verekedtek. Ők tizennégy, amikor mi megszülettünk. Gondolhatod. Mentek volna bulizni. Nem olyan bulik voltak azok, mint most a fiataloké, olyan se, mint a tietek, de mentek volna. De nem, mert akkor már anyu is dolgozott, apu egy fizetéséből nem lehetett megélni, hát ment ő is. Jani meg Magdus vigyázott ránk. Na, aztán később, az iskolában tanultuk a violinkulcsot meg a kottát, megrajzolni a vonalakat. Azt hiszem, már első osztályban. Hát nem tudtam, se a violinkulcsot, se az egyenes vonalat egymás alá. Etus úgy-ahogy, neki mindig volt kézügyessége a varráshoz is, nekem soha. Na, akkor jött a körmös gyűjtőssal. Jani se tudta tökéletesen a violinkulcsot, hiába akarta, nem tudta megmutatni, de nekem tökéletesen kellett volna. Elvárta, de nem ment, nekem nem, annyira se, mint neki. És akkor adta a körmösököt gyűjtőssal. Leültetett az asztalhoz a konyhában, és rám parancsolt. Én meg lestem, mikor indul a fászladához. De nem sírtam. Ha neki jólesik, adja!

Jani mindig nyugtalan volt, azonnal, ahogy a hadifogságból, Rostockból hazajött. Mindig ment volna. Hirdették az újságban, hogy épül Kolozsváron a Herbák cipőgyár, akkor ő meg a Bella el. Utánuk a

Magdus. Kovártélyban laktak. Kétszer is meglátogattuk őket, egyszer apáddal, máskor veletek. Botanikus kert, trolibusz, akkor láttam ezeket először, aztán soha többet. Halastó vagy akvárium. Le vagytok fényképezve. Jani kérte, hogy énekeljétek el. Lody énekelte: Három bokor csaláta, tisangyalom. Barna kislány tapálta, kisangyalom. Nem kell nékem csaláta, csak az aki tapálta, tisangyalom... te meg nem hagyta, muszáj volt szavaljál: Az én két erős karom, a munkában el nem fárad, megkeresem a kenyeret, eltartom az egész házat. Röhögtek rajtatok.

Soha nem rúzsoltam magam, de Bella rábeszélte. Nem akartam, de erőszakos volt. Gyere, tegyék rád is egy kicsit. Na, jó, tegyél. Rajta mindig volt. Bekente. Én úgy éreztem, mintha lenne rajtam még egy ruha. Feleslegesen. Soha nem szerettem. Mire kimentünk az utcára, szét is kentem a pofámon. Hát hogy nézel ki? Nem szeretem, mondom, szétmángáltam. Ennyi volt Kolozsvárból.

Később akadt Magdusnak is egy paliya, soha nem volt neki sokáig a kibírhatatlan természete miatt. Nem tudom, hogy hívták, Laci vagy Lajos, nem tudom, ha agyonütsz, se jut eszembe, és annak volt egy tizenhárom éves fia. Magdus ki nem állhatta azt a gyereket. Hát milyen egy kamasz?! Rádásul fiú, Magdus meg nem az anyja. Az meg egyik héten az anyjánál, a másik héten az apjánál. Hát ez nem ment, Magdus kirúgta. Vagy a Lajos rúgta ki őt, nem tudom. Janiék után ment Debrecenbe. Valahogy elintézték neki is a papírokat, Jani már tudta, Kolozsváron kinek kell fizetni. Mi-

kor volt ez? Hatvanban? Olyasmi. Amikor már Magdus kezében voltak a papírok, és be voltak csomagolva a cuccai, bőrönd, utazótáska, egy szállodába költözött, feladta a kovártélyt. Két vagy három éjszaka. A balik meg a szálloda előtt le s fel. Azelőtt se tágított, soha, kellett neki a Magdus. Várta. Magdus meg az ablakból leste, azt gondolta, hogy rossz gondolatai vannak a baliknak, nem akarja elereszteni. Hiába tartotta titokban, az megtudta, hogy kivándorol Debrecenbe. Még éjszaka is a szálloda előtt sétálgatott. Na, Magdus, innen hogy?! Megfigyelte, hogy a pacák minden reggel eltűnik az ablak alól rövid időre. Reggelizni ment, vagy vásárolni, senki se tudta. Na, akkor Magdus a csomagokkal le. A szálloda előtt fogott két nőt, két idegent, és megkérte őket, hogy kísérjék ki az állomásra, fizet, mert egy idegen balik üldözi. Azok meg karonfogták két oldalról, és el egészen az állomásig. Felrakták a vonatra. Micsoda mázli, ha pénzbe került is! Egyszerre szabadult meg a baliktól, a gyerektől meg Kolozsvártól is. Soha nem volt ilyen vakmerő, vagy hogy is mondjam neked, ilyen határozott a Magdus, de akkor mégis. Ment a Jani után. Vénlány maradt, soha nem ment férjhez, és neki soha nem lett gyereke, soha.

Sógórnőjével, Bellával jól kijöttek. Már amikor, mert volt ott is minden.

Amikor Jani meghalt, éppen Pesten voltam, a húgodat költöztettük, aki Magdus után Magdi, róla kapta a nevét, a nagynénjéről. Törölgettem Magdinál a poharakat, csomagoltam újságpapírba, aztán be a dobozba, a porcelántányérokat is, edényeket. Szól a telefon. Nem mobil, akkor még nem volt, nekem nem, hanem a telefon. Ekkor meg ekkor temetik Janit. Gondolkodtam. Nem megyek. Hogy menjek? Hagyjam ott a lányomat a rendetlenség kellős közepén a régi vagy az új lakásban. Hogy találom meg? Soha nem voltam Debrecenben. Hogy jutok el a temetőbe. Úgy döntöttem, sehogy. Pillanat alatt dönteni kellett. Mondom Magdusnak, hogy nem megyek Jani temetésére. A testvéred, miért nem? Mert nem talállok oda. Majd érted megyek, taxiba ülsz. Nem megyek, mondtam. Csak nem a körmösöket akarod így visszaadni neki, mondta a Magdus. Na, hallottál te ilyet? Hetven év után körmösöket, én!

Magdus túlélte, de nem sokkal, még Bella előtt utánament a Janinak, megelőzte a feleséget. Úgyhogy, fiam, a Kenyeres család egy regény regény hátán. Nem a szomszéd meséli.”